

PRACTICI FUNERARE ÎN AȘEZAREA DACICĂ DE LA SIGHIȘOARA-WIETENBERG (OBSERVAȚII PRELIMINARE)

AUREL RUSTOIU — ALEXANDRA COMȘA — CLAUDIU
LISOVSCHI-CHELEȘANU

I. Situl arheologic de la Sighișoara-Wietenberg este unul dintre cele mai cunoscute din spațiul Daciei. Acest lucru se datorează faptului că primele săpături au fost efectuate încă la începutul secolului, că vestigiile din epoca bronzului au dat numele unei culturi și că descoperirile dacice au fost utilizate — datorită varietății lor — în numeroase studii de sinteză ori vizând probleme speciale. În cele ce urmează ne vom opri asupra practicilor funerare Latene târzii constatate în urma cercetărilor mai vechi sau mai recente¹.

I. 1. Primele săpături pe „Wietenberg“ au fost efectuate de arheologul amator Carl Seraphin (profesor la Gimnaziul săsesc din Sighișoara) în anii 1902—1904. Aceste cercetări au vizat platoul superior al dealului și au identificat un singur strat de cultură în care materialele arheologice (din epoca bronzului și dacice) erau amestecate. De asemenea, au fost dezvelite cca. 100 de gropi, unele dintre ele conținând schelete sau părți de schelete umane. C. Seraphin a dorit controlarea cercetărilor sale printr-o săpătură de verificare executată de un specialist, fapt care s-a petrecut de abia în 1938 prin aportul lui K. Horedt². Rezultatele investigațiilor menționate au văzut lumina tiparului în 1971. Cu acest prilej K. Horedt, referindu-se la caracterul stațiunii dacice de pe „Wietenberg“, opina că ar putea fi vorba de un loc de cult, o necropolă și o așezare, poate cu gropi de cult, neoptând ferm pentru nici una din variante³.

I.2. În anii 1967—1970 au fost efectuate noi cercetări de către Gh. Moldovan, pe atunci directorul Muzeului din Sighișoara. Săpăturile

¹ Prelucrarea materialelor arheologice aparține lui A. Rustoiu (Institutul Român de Tracologie), determinarea antropologică a scheletului descoperit în Gr. 11/1992 a fost efectuată de A. Comșa (Institutul Român de Tracologie), iar analiza materialului paleofaunistic provenind din Gr. 11/1992 și Gr. 15/1991 a fost realizată de C. Lisovschi-Cheleşanu (Universitatea de Științe Agricole, Cluj-Napoca). La determinarea paleofaunistică au mai colaborat I. Pașca și O. Bobiș. Mulțumim și pe această cale d-lui Gh. Baltag (Muzeul din Sighișoara), care ne-a pus la dispoziție fotografiile săpăturilor lui Gh. Moldovan.

² K. Horedt, C. Seraphin, *Die prähistorische Ansiedlung auf dem Wietenberg bei Sighișoara-Schässburg*, Bonn, 1971, passim; Corespondența arheologică a lui C. Seraphin la V. Wollmann, *Briefe zur Geschichte der siebenbürgischen Altertumskunde*, București, 1983.

³ K. Horedt, în K. Horedt, C. Seraphin, *op. cit.*, p. 22.

au vizat atât zona aflată în afara așezării (spre nord-est), cât și interiorul așezării. În primul sector menționat au fost descoperite gropi conținând unul sau mai multe schelete umane, precum și gropi cu cenușă, cărbune și ceramică⁴. Potrivit autorului săpăturilor, materialul arheologic recoltat, atât din așezare, cât și din necropolă, atestă o continuitate a locuirii dacice din sec. II a.Ch. până în sec. III p.Ch.⁵

I.3. Săpăturile de la Sighișoara-Wietenberg au fost reluate în 1991 și au continuat în 1992⁶. Obiectivul acestor investigații îl constituie precizarea caracterului stațiunilor din epoca bronzului și Latène, precum și completarea informațiilor furnizate de cercetările anterioare. În cele două campanii menționate au fost executate două secțiuni perpendiculare pe platoul superior și 20 de suprafețe de 4×4 m fiecare. A fost evidențiat faptul că există un singur strat de cultură aparținând Latèneului dacic, materialele arheologice din epoca bronzului aflându-se în poziție secundară. Au fost dezvelite locuințe de suprafață și semiadâncite, precum și numeroase gropi menajere. S-a putut constata astfel că ne găsim în fața unei așezări dacice care, pe baza inventarului arheologic descoperit (dar și în funcție de materialele mai vechi) își începe existența — cel mai devreme — în a doua jumătate a sec. II a.Ch., sfârșind la începutul sec. II p.Ch. În anul 1992, în cuprinsul așezării a fost dezvelit și un mormânt de înhumăție asupra căruia vom stăruia ceva mai jos.

II. În ceea ce privește practicile funerare de la Sighișoara-Wietenberg, se poate remarca faptul că există două zone cu înhumări umane. Una se află în exteriorul zonei locuite (la cca. 50—150 m), pe coama dealului care coboară în pantă lină (de la nord spre sud) spre platoul așezării. A doua zonă este reprezentată de înhumările provenind din interiorul așezării.

II.1. Săpăturile efectuate de Gh. Moldovan nu au fost publicate niciodată, în schimb au fost menționate de numeroși cercetători, fapt care a condus la aprecieri contradictorii asupra caracterului complexelor respective, a numărului și a datării lor, etc.

K. Horedt menționează (potrivit informațiilor furnizate de Gh. Moldovan) 12 gropi rotunde, dintre care 5 conțineau pământ de umplutură cu cărbune, cenușă și ceramică, iar 7 conțineau schelete umane⁷. Gropile fără schelete au fost considerate de unii cercetători drept morminte de

⁴ Vezi *infra* paragraful II.1.

⁵ Apud M. Babeș, în *Dacia*, N.S., XV, 1971, p. 387, nr. 159/a. Atât vestigiile din epoca provinciilor romane Dacia descoperite de Gh. Moldovan, cât și cele descoperite de C. Seraphin, nu aparțin complexelor de pe „Wietenberg”. Ele au fost fie pierdute în antichitate (eventual de locuitori ai așezării civile romane de pe dealul Podmoale, aflat la cca. 500 m vest de „Wietenberg”), fie au făcut parte din colecția Gimnaziului din Sighișoara (în cazul săpăturilor lui C. Seraphin), fie — în sfârșit — au ajuns în complexe (cercetate de Gh. Moldovan) ulterior descoperirii gropilor și locuințelor respective (într-o perioadă în care orice mijloace de dovedire a continuității dacice nu implicau nici un fel de interdicții morale și profesionale).

⁶ Săpături efectuate de I. Andrișoiu și A. Rustoiu. În 1991 a participat în calitate de invitat și M. Rotea de la Muzeul de istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca.

⁷ K. Horedt, în K. Horedt, C. Seraphin, *op. cit.*, p. 18.

incinerare⁸, iar alții și-au exprimat rezerve în privința acestei interpretări⁹. În ceea ce privește celelalte gropi, K. Horedt precizează că patru dintre ele conțineau câte un schelet de copil, în una erau părți din scheletele a doi copii și un schelet fără craniu, într-o altă groapă se aflau un bărbat, o adolescentă și un copil, iar în ultima s-au găsit aruncate șapte schelete.¹⁰

Această sumară consemnare aparținând lui K. Horedt este cel mai adesea citată atunci când se iau în discuție complexele funerare de la Sighișoara-Wietenberg. Cu toate acestea însă, numărul înhumărilor diferă de la un cercetător la altul, totalul lor oscilând între 17 schelete¹¹, 18 „morminte de înhumăție”¹², 19 „schelete”¹³, 28 „morminte”¹⁴.

Complexele menționate reprezintă un „câmp de gropi”¹⁵, în cazul unora dintre ele fiind vorba evident de sacrificii umane. M. Babeș se gândește chiar la posibilitatea de a fi vorba de jertfe umane, victimele acestor ritualuri provenind din afara comunității respective¹⁶. Depunerile de copii par a fi — ca de altfel, în întreg spațiul dacic — efectuate în condiții normale (schelete întregi, dispuse într-o poziție întinsă ori ușor chircită). Există însă și situații care fac excepție, cum se constată în groapa conținând, pe lângă părți din scheletele a doi copii, un schelet decapitat.

În cazul primei zone de înhumări de la Sighișoara-Wietenberg analogia cea mai apropiată o constituie ansamblul funerar de la Orlea¹⁷.

II.2. A doua zonă este reprezentată de descoperirile din așezare. Cu prilejul săpăturilor din 1902—1904, C. Seraphin consemnează descoperirea unor părți de schelete ori schelete umane întregi. Dat fiind problema care ne interesează și faptul că aceste descoperiri au fost prea puțin analizate în literatura de specialitate, ne vom opri mai pe larg asupra lor.

⁸ D. Protase, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, București, 1971, p. 175; I. H. Crișan, în *AIIA*, XVII, 1974, p. 318; D. Nicolăescu-Plopșor, W. Wolski, *Elemente de demografie și ritual funerar la populațiile vechi din România*, București, 1975, p. 143.

⁹ V. Sirbu, în *Istros*, IV, 1985, p. 124—125, nr. 21; M. Babeș, în *SCIVA*, 34, 1983, 3, p. 197.

¹⁰ K. Horedt, *loc. cit.* Groapa cu scheletele de bărbat, adolescentă, copil, a fost analizată din punct de vedere antropologic de D. Nicolăescu-Plopșor, W. Wolski, *op. cit.*, p. 143—151. Vezi și A. Comșa, în *Thraco-Dacica*, XII, 1991, p. 156.

¹¹ K. Horedt, *loc. cit.*

¹² D. Protase, *loc. cit.*

¹³ V. Sirbu, *loc. cit.*

¹⁴ M. Babeș, în *Dacia*, N.S., XV, 1971, p. 387, nr. 159/a.

¹⁵ Termenul aparține lui V. Sirbu, *op. cit.*, p. 99. M. Babeș, în *SCIVA*, 39, 1988, 1, p. 14, nota 52, consideră că noțiunea de „câmp de gropi” nu poate fi aplicată în cazul unor complexe printre care se numără și cele de la Sighișoara-Wietenberg. În legătură cu această problemă trebuie menționat faptul că în prima zonă de înhumări nu știm să se fi constatat urme de locuire (cf. M. Babeș, în *SCIVA*, 34, 1983, 3, p. 197). În cazul în care acestea nu există, este de presupus utilizarea spațiului respectiv în scopuri rituale, fapt care permite utilizarea termenului de „câmp de gropi”.

¹⁶ M. Babeș, în *SCIVA*, 39, 1988, 1, p. 15—16.

¹⁷ E. Comșa, în *Apulum*, X, 1972, p. 65—77; A. Comșa, *op. cit.*, p. 156—160; V. Sirbu, *op. cit.*, p. 97—98, nr. 16.

Părți de schelete:

— Câteva fragmente dintr-un maxilar uman (maxilarul superior) au fost descoperite la 1,40 m adâncime pe suprafața argiloasă. Deasupra acestora, pământul de cultură era amestecat cu cenușă. Potrivit lui C. Seraphin, fragmentele de maxilar aparțineau unei femei de 30—40 ani¹⁸.

— Într-un vas-borcan, cu patru butoni, se afla jumătatea stângă dintr-un maxilar superior, aparținând unei femei de cca. 20 ani¹⁹.

— Într-un vas fragmentar se aflau câteva coaste umane²⁰.

Schelete întregi:

— Schelet de copil descoperit la 1,00 m adâncime. El era așezat într-un vas, culcat într-o parte, din pastă grosieră. Printre oasele scheletului se aflau și cioburi de la alte vase, unele ornamentate cu brâu alveolat și incizii în val. Scheletul aparține — după aspectul dinților — unui copil de 5—6 ani²¹.

— Împreună, în același loc, au fost găsite scheletele a doi copii (sugari de cel mult 3 luni), aruncate unul peste celălalt. Nu aveau nici un fel de inventar²².

— Schelet de adult (bărbat de 60—70 ani) descoperit la adâncimea de 1,40—1,50 m. Oasele lui erau „răvășite dezordonat“ și se aflau culcate pe stratul de lut. Deasupra lor este consemnată existența unui strat de cenușă. În apropierea defunctului a fost găsită o jumătate de fusaiolă și 2 seceri de fier fragmentare. Sub craniu a fost descoperită o altă fusaiolă și un vas miniatural cu toarta trasă din corpul recipientului respectiv (probabil ceașcă — n. n.)²³.

— Schelet întins pe spate și cu mâna dreaptă pe pântec, descoperit la 0,30 m adâncime. Fără inventar²⁴.

C. Seraphin consemnează și un caz special, fără analogii exacte în alte stațiuni dacice:

— La 0,80 m adâncime a fost descoperit un schelet culcat pe partea dreaptă. Lângă cap se afla un „nasture“ de argint. Sub schelet începea o groapă rectangulară, care se adâncea până la 1,86 m. Pe fondul aceste gropi, conținând foarte multă cenușă, s-au găsit o coastă umană, „un morman mic de lemn“, 37 cuie de fier și un cuțitaș de fier²⁵.

III. Acestor înhumări li se adaugă un mormânt descoperit în campania anului 1992 în zona centrală a platoului superior.

III.1. Scheletul se afla într-o groapă (Gr. 11/1992) tronconică. Dimensiuni: diametrul gurii — 1,57 m; diametrul maxim — 1,80 m; adâncime — 1,60 m (fig. 4). Pe fundul gropii s-a constatat un strat de cenușă amestecat cu cioburi și oase de animale. Peste acest strat se afla pământ, ceramică și pietre. În centrul gropii, la acest nivel, a fost dezvelit un schelet de copil (3—6 luni; vezi analiza antropologică) așezat pe un „pat“

¹⁸ C. Seraphin, în K. Horedt, C. Seraphin, *op. cit.*, p. 93, nr. 1.

¹⁹ Idem, *op. cit.*, p. 93, nr. 2.

²⁰ Idem, *op. cit.*, p. 93, nr. 3.

²¹ Idem, *op. cit.*, p. 94, nr. 5.

²² Idem, *op. cit.*, p. 94, nr. 6—7.

²³ Idem, *op. cit.*, p. 94, nr. 8.

²⁴ Idem, *op. cit.*, p. 95, nr. 10.

²⁵ Idem, *op. cit.*, p. 94, nr. 9.

de pietre și cioburi, amenajat special în acest scop. Scheletul era orientat cu capul spre sud și picioarele spre nord, fiind așezat în poziție întinsă. Mâna stângă era îndoită cu antebrațul spre stânga, iar mâna dreaptă era așezată pe pântec. Capul era întors spre stânga, în fața maxilarelor fiind pusă o ofrandă de carne (sesizabilă printr-un os de animal — bovideu —). Sub cap se afla un corn de căprior.

În marginea nord-estică a gropii a fost găsită jumătatea superioară a unui vas-borcan așezat culcat cu gura spre exterior (fig. 5/1). În marginea estică a gropii a fost găsit un vas miniatural (fig. 7/1). Urmele de ardere secundară de pe pereții interiori și de pe buza vasului, sugerează folosirea lui ca opaiț. În partea dreaptă a scheletului, în zona picioarelor, s-au constatat bucăți de chirpic și oase de animale. În partea stângă a scheletului se aflau pietre și partea inferioară a unui vas-borcan (fig. 5/2). La acesta din urmă, fundul a fost perforat încă din vechime, obținându-se un orificiu asemănător urnelor care au practicate așa-numita „fereastră a sufletului“.

Peste toate acestea a fost depus un strat de lut (gros de 15—30 cm), căpăcuia întreaga groapă. Deasupra acestui strat de lut s-au constatat urme de cenușă având o grosime de 10 cm.

III.2. Inventarul arheologic al gropii constă din ceramică lucrată în întregime cu mâna. Vasele-borcan sunt realizate din pastă grosieră (fig. 5/1—3; 6/2; 7/3,5) de culoare brun-cărămizie, brun-negricioasă sau brun-cenușie. Există și un exemplar realizat din pastă fină de culoare neagră, lustruit (fig. 6/3). Ornamentele constă din butoni cilindrici și aplatizați, fascicule de striuri, brâu simplu aplicat pe peretele vasului.

Au fost descoperite fragmentele unei singure fructiere din pastă semifină de culoare neagră, lustruită (fig. 7/1). Un fragment de cupă cu picior (?) este realizat în același mod (fig. 6/1).

Vasul miniatural prezintă o pastă grosieră de culoare brună și a fost utilizat probabil (așa cum spuneam anterior) ca opaiț. Aceeași funcționalitate a avut-o și o ceașcă din care a fost recuperată doar toarta executată din pastă grosieră de culoare cărămizie și circulară în secțiune (fig. 7/4).

Fără a mai trimite la analogii concrete, se poate observa că ceramica prezentată își găsește corespondența în majoritatea așezărilor dacice, asigurând o datare în limitele sec. I a.Ch. — I p.Ch.

IV. Înhumările din așezarea dacică de la Sighișoara-Wietenberg ridică o serie de probleme de interpretare. Scheletul descoperit în 1992 a fost depus într-o groapă având — la prima vedere — aspectul unei menajere și deci refoșite pentru practicarea înhumării. Această observație a fost sesizată pentru numeroase alte complexe din spațiul Daciei, considerându-se că, exceptând piesele și ofrandele ce pot fi atribuite cu certitudine defuncțiilor, restul inventarului arheologic a ajuns în acele locuri accidental (materiale existente anterior sau antrenate în pământul de umplutură)²⁶. Gr. 11/1992 a fost însă executată special în vederea înhumării. Pentru acest fapt pledează stratul de lut aplicat după depu-

²⁶ V. Sirbu, *op. cit.*, p. 93, 102; M. Babeș, *op. cit.*, p. 14—15.

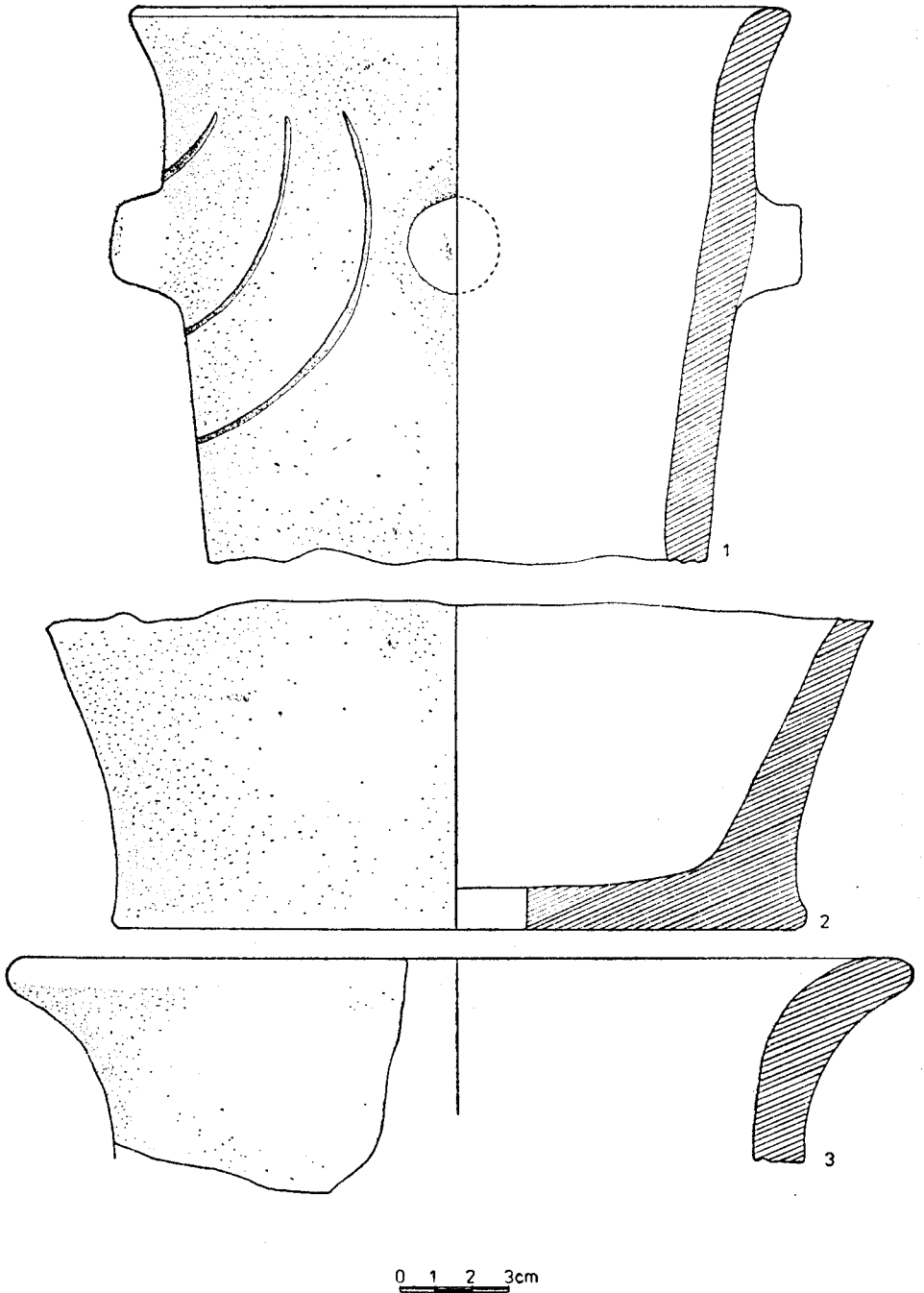

Fig. 5. --- Ceramică din Gr. 11/1992.

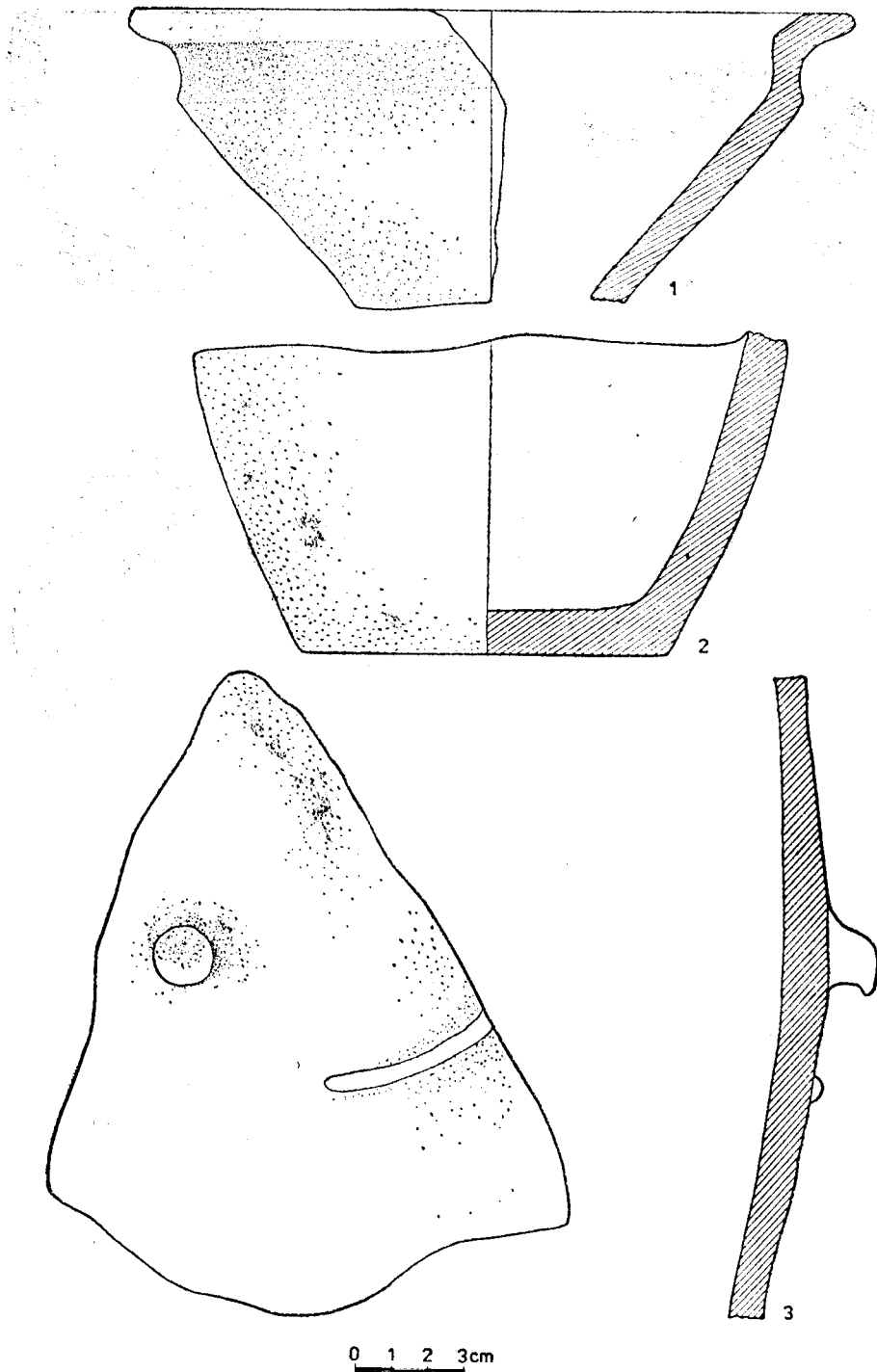

Fig. 6. — Ceramică din Gr. 11/1992.

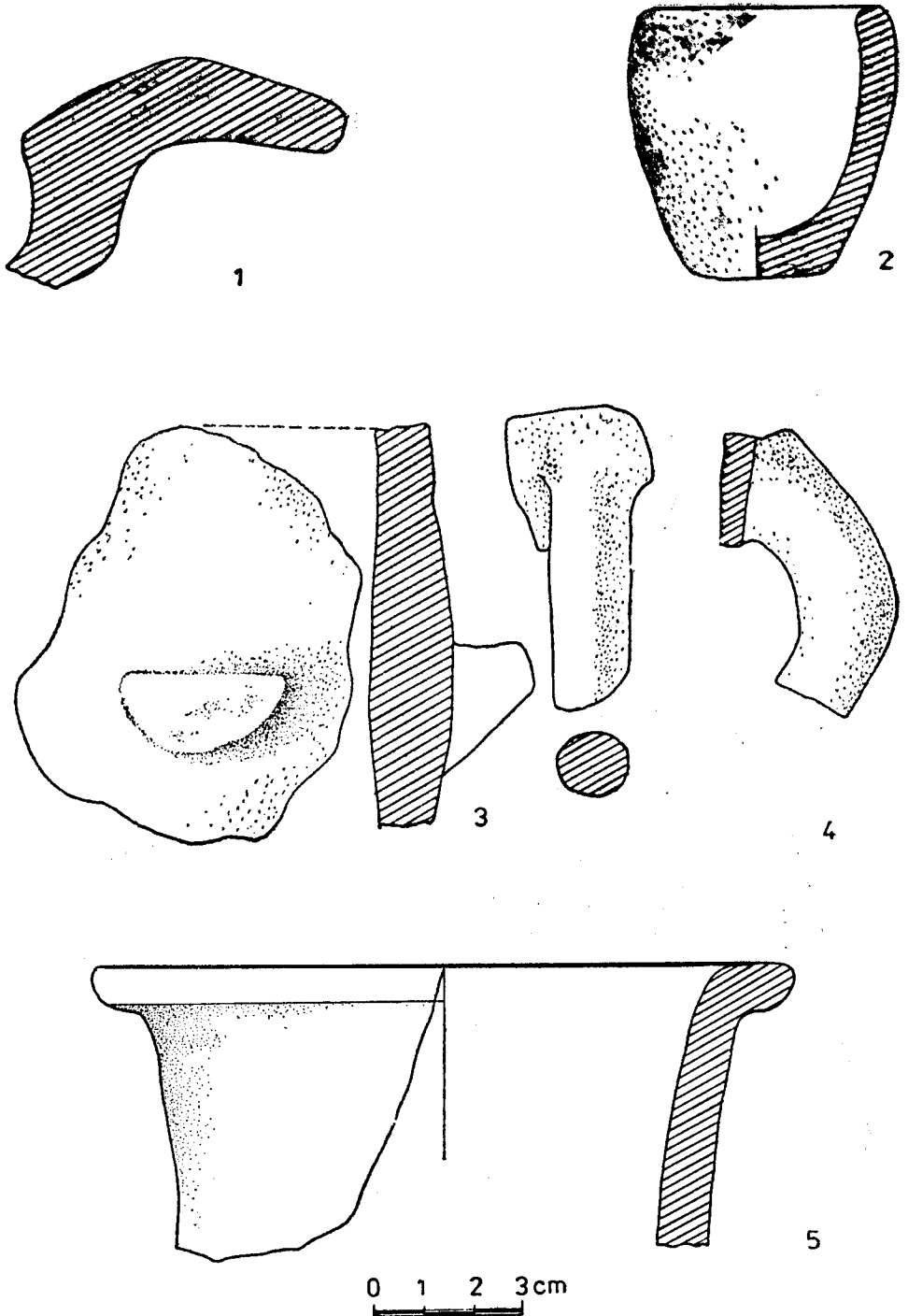

Fig. 7. — Ceramică din Gr. 11/1992.

nerea defunctului, precum și observația că atât la nivelul scheletului, cât și sub el, au fost descoperite fragmente ale aceluiași vas. Prin urmare, vasele (mai mult sau mai puțin fragmentare) oasele de animale (ofrande de carne), cenușa, pot fi considerate ca făcând parte din inventar și reprezintă indicii ale unui anumit ritual legat de depunerea cadavrului în groapa respectivă. Stratul de cenușă sesizat deasupra „capacului” de lut aparține — foarte probabil — aceluiași practici la care ne referim. În acest sens amintim faptul că și pentru alte schelete descoperite în așezare se consemna existența unui strat de cenușă deasupra lor²⁷.

În ceea ce privește înhumările sesizate cu ocazia săpăturilor din 1902—1904, acestea se aflau, în majoritatea cazurilor, la adâncimi de peste 1,00 m. Faptul menționat sugerează descoperirea lor în gropi, întrucât grosimea stratului de cultură de pe Wietenberg este în general de 0,50 m, la adâncimea de 0,60—0,75 m aflându-se lutul galben, steril din punct de vedere arheologic. În condițiile în care nu dispunem astăzi de inventarul gropilor respective, datarea complexelor este asigurată de cronologia așezării. Există însă o serie de detalii de ritual care ar putea permite o încadrare cronologică mai restrânsă. Astfel, C. Seraphin menționează un schelet de copil așezat într-un vas culcat orizontal. În necropola daco-romană de la Enisala s-au descoperit câteva morminte de copii care prezintă aceleași caracteristici²⁸. Necropola dobrogeană își are începuturile în ultimele decenii ale sec. I p.Ch. (M. Babeș sincronizând acest început cu ultimele nivele de locuire din așezările dacice de la Răcățau, Brad, Ocnița²⁹. Complexul de la Sighișoara amintit poate fi datat în aceeași perioadă, eventual până la începutul sec. II p.Ch., când își încetează existența întreaga așezare. De asemenea, nu ar fi exclusă nici posibilitatea ca anumite elemente de ritual dacice să se fi perpetuat și în epoca romană.

C. Seraphin menționează descoperirea unui mormânt într-o groapă rectangulară, conținând o coastă umană și resturile unei amenajări din lemn (probabil cosciug), suprapus de un alt schelet. Singura analogie oarecum apropiată o constituie mormântul descoperit în centrul așezării fortificate de la Sprâncenata, aparținând nivelului III³⁰.

²⁷ Vezi *supra* notele 18 și 23.

²⁸ M. Babeș, în *SCIV*, 22, 1971, 1, p. 26—27.

²⁹ *Idem*, *op. cit.*, p. 28—31; *idem*, în *SCIVA*, 39, 1988, 1, p. 8, nota 18.

³⁰ C. Preda, *Geto-dacii din bazinul Oltului inferior. Dava de la Sprâncenata*, București, 1986, p. 50—51. Nivelul III al așezării de la Sprâncenata a fost datat în a doua jumătate a sec. I a.Ch. (p. 34—36). Elementele de datare le constituie o monedă dacică de tip Inotești-Răcoasa (considerată ca rămasă în circulație mai multă vreme), un tezaur de denari republicani romani (ultima monedă de la Augustus) și un platou ceramic de tradiție elenistică (încadrabil în sec. I p.Ch.). Având în vedere că descoperirile mai recente indică o circulație masivă a denarului republican roman în sec. I p.Ch. (vezi V. Mihăilescu-Bârliba, *Dacia răsăriteană în sec. VI—I î.e.n. Economie și monedă*, Iași, 1990, p. 93—114; I. Glodariu, E. Iaroslavschi, A. Rusu, în *EphemNap*, II, 1992, p. 57—68), nivelul III de la Sprâncenata ar putea fi datat până în prima jumătate a sec. I e.n. Această datare ar împinge sfârșitul nivelului IV la războaiele daco-romane, situație mai firească în contextul cronologiei fortificațiilor dacice de la sud de Carpați (vezi I. Glodariu, *Arhitectura dacilor. Civilă și militară*, Cluj-Napoca, 1983, p. 129—130). În concluzie, mormântul de la Sprâncenata aparține mai degrabă primei jumătăți a sec. I p.Ch.

Restul scheletelor parțiale sau întregi își găsesc analogii în numeroase așezări dacice din sec. I a.Ch. — I p.Ch.³¹ Interpretările ample asupra acestui fenomen spiritual din ultimele două secole ale Daciei libere³² ne scutesc deocamdată de alte comentarii.

V. Atunci când am vorbit de gropile situate în afara așezării, am arătat că unele dintre ele conțineau pământ de umplutură cu cărbune, cenușă și ceramică. Ele au fost interpretate fie ca morminte de incinerare, fie s-au exprimat rezerve asupra acestei păreri³³. Referindu-se la complexe descoperite în perimetrul așezării, D. Protase opina (în urmă cu peste două decenii) că reprezintă morminte de incinerare în groapă (în număr de peste 100). Cu aceeași ocazie se presupunea că în cadrul stațiunii de pe „Wietenberg“ au existat și câteva morminte de incinerare în urnă, idee sprijinită pe faptul că din săpăturile vechi provin câteva vase care puteau fi utilizate în acest scop (unele prezentând „fereastra sufletului“)³⁴. În acest sens trebuie semnalat că însuși C. Seraphin menționa descoperirea unui vas la 1,50 m adâncime, conținând pământ, cenușă și câteva oase calcinate. Datorită stării fragmentare nu putea însă preciza dacă sunt oase umane sau de animale³⁵.

Interpretarea gropilor de la Sighișoara-Wietenberg ca morminte de incinerare, înscrie complexe respective în seria descoperirilor de tip Moigrad. Dacă inițial ele erau considerate morminte de incinerare în groapă, cercetările mai recente au adus în discuție alte puncte de vedere potrivit cărora ar fi vorba de gropi rituale³⁶. Analizele oaselor provenite din aceste complexe ar fi în măsură de a preciza caracterul funerar sau non-funerar al gropilor în discuție. Singurele analize efectuate până acum pe inventarul osteologic din două gropi de la Moigrad au dus la identificarea unor oase de animale, lipsind în totalitate cele umane.³⁷

Revenind la problema gropilor de pe Wietenberg, am arătat într-un paragraf anterior că săpăturile din 1991 și 1992 au condus la dezvelirea unor locuințe și a unor gropi menajere. În campania anului 1991 a fost surprinsă și o groapă (Gr. 15/1991) având un aspect mai deosebit în privința conținutului. Ea era de formă tronconică, adâncindu-se până la 1,80 m. Pe fundul gropii se afla o lespede semicirculară de piatră în

³¹ La repertoriul descoperirilor publicat de V. Sirbu, *op. cit.*, p. 89—101 (completări idem, în *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, V—VII, Călărași, p. 76—77), se adaugă un schelet de la Sucidava-Celei, dezvelit în campania anului 1990 (colectivul a fost format din O. Toropu, C. M. Tătulea, F. Bâciu, A. Rustoiu). În secțiunea I/1989—1990, în porțiunea carourilor 10—11 (metrii 20—22) a fost dezvelită locuința nr. 4/1990 aparținând ultimului nivel dacic (sec. I a.Ch. — I p.Ch.). Sub podina acestei locuințe (în apropierea limitei estice a locuinței) a fost descoperit scheletul unui copil (probabil *infans I*), așezat în poziție chirchită (pe partea dreaptă), având capul orientat spre sud, iar picioarele spre nord. În preajma scheletului se aflau câteva fragmente ceramice atipice (care însă după aspectul pastei aparțin olăriei dacice) și câteva bucăți de chirpic.

³² V. Sirbu, în *Istros*, IV, 1985, p. 89—126 (variante prescurtate în limba franceză în *Dacia*, N.S., XXX, 1986, p. 91—108); idem, în *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, V—VII, p. 67—77; M. Babeș, în *SCIVA*, 39, 1988, 1, p. 3—32.

³³ Vezi *supra* notele 8—9.

³⁴ D. Protase, *op. cit.*, p. 45—46.

³⁵ C. Seraphin, *op. cit.*, p. 93, nr. 4.

³⁶ V. Sirbu, *op. cit.*, p. 71—72; M. Babeș, *loc. cit.*

³⁷ V. Sirbu, *op. cit.*, p. 72.

jurul căreia au fost așezate mai multe vase-borcan (în mare parte fragmentare) și resturile unei fructiere de mari dimensiuni. Lângă lespede s-au găsit două verigi de coasă din fier, iar sub ea resturile unui șirag de mărgelă de coral și sticlă. Atât sub lespede, cât și în jurul ei sau în umplutura gropii, s-au descoperit numeroase fragmente de oase calcinate și o mare cantitate de oase de animale, cărbune, cenușă.

La prima vedere, aspectul gropii sugerează faptul că ne aflăm în fața unui mormânt de incinerare. Analiza paleofaunistică (prezentată ceva mai jos) a precizat însă că absolut toate oasele din groapă aparțin unor specii de animale. Acest lucru pune sub semnul întrebării interpretarea gropilor conținând cenușă, cărbune și oase calcinate, drept morminte de incinerare. Este vorba, mai degrabă, de gropi cu destinație rituală, numeroase în Dacia preromană³⁸, având antecedente și în epocile anterioare³⁹.

VI. *Analiza antropologică.* Scheletul ne-a parvenit sub o formă excesiv de fragmentară. Segmentul cefalic este reprezentat prin porțiuni subțiri de neurocraniu (frontal, parietale, occipital, temporal stâng), precum și 2 fragmente de mandibulă. Judecând după gradul de erupere și mărime a mugurilor dentiției de lapte (molarii 1 și 2 superiori și inferiori 1 incisiv lateral stâng superior și 1 inferior), putem aprecia că vârsta la deces a individului înhumat era cuprinsă între 3—6 luni, aparținând categoriei infans I. Sexul subiectului nu se poate preciza.

Toate încercările de restaurare a neurocraniului s-au concretizat doar prin reconstituirea osului frontal, ce are aspect stenometop prevăzut cu margini paralele. Acest fapt ne permite să afirmăm că restul neurocraniului, care nu a putut fi reconstituit, avea o formă doliocrană, destul de pronunțată.

Scheletul postcranian este reprezentat de diafizele următoarelor oase lungi: 2 humerus, 2 radius, 2 cubitus, 2 femure, 2 tibia, 2 peronee, la acestea adăugându-se resturi costale, mici porțiuni din corpurile vertebrale, din clavicule, omoplați.

VII. *Analiza paleofaunistică.* Pieseile osoase inventariate au fost supuse prelucrării paleofaunistice efectuându-se în ordine: determinarea lor pe specii, pe oase întregi și fragmente, efectuarea de măsurători epifizare, distale, proximale și diafizare, distribuirea lor pe cele două categorii de animale domestice și sălbatice, precum și delimitarea numărului de subiecți (indivizi), tipul morfoproductiv, vârstă, sex etc.

Au fost prelucrate din punct de vedere paleofaunistic un număr total de 698 piese osoase dintre care 608 fragmente și 90 oase întregi. Acestea au fost atribuite unui număr de 47 indivizi maturi, animale domestice și sălbatice. Repartizarea lor pe gropi este următoarea: Gr. 11/1992 deține 205 piese osoase din care 173 fragmente, 32 oase întregi, 21 indivizi; Gr. 15/1991 deține 493 piese osoase din care 435 fragmente, 58 oase întregi, fiind atribuite la 26 indivizi.

Pe specii, primul loc îl dețin ovinele (*Ovis aries*), locul doi este ocupat de bovine (*Bos taurus*), urmează carnivorele (*Canis familiaris*), suinele-porcinele (*Sus scrofa domesticus*) dintre animalele domestice,

³⁸ O listă a gropilor rituale din spațiul dacic la C. Beldiman, J. Szöcs, în *Istros*, VI, 1992, p. 259—266, notele 19—20.

³⁹ I. H. Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor*, București, 1986, p. 219—227; V. Vasiliev, în *ActaMN*, XXII—XXIII, 1985—1986, p. 79—90.

ANEXA

Repartizarea materialului paleofaunistic pe specii și indivizi

Nr. crt.	Specia	Nr. total	Nr. fragm.	Nr. oase întregi	Nr. indivizi	Nominalizarea oaselor întregi observate
Gr. 11/1992		ANIMALE DOMESTICE				
1.	<i>Bos taurus</i>	32	27	5	3	metacarp, calcaneu, p.m. ₂₁ , F.I
2.	<i>Ovis aries</i>	44	39	55	5	humerus, p.m. ₃ , F III ₁
3.	<i>Sus scrofa domesticus</i>	17	12	5	2	canin ₅
4.	<i>Canis familiaris</i>	35	29	6	2	metatars ₃ , p.m. ₃
	TOTAL	128	107	21	12	
		ANIMALE SĂLBATICE				
1.	<i>Canis lupus</i>	23	20	3	2	metatars ₃
2.	<i>Sus scrofa ferus</i>	6	5	1	1	canin ₁
3.	<i>Mustela putorius</i>	20	15	5	3	humerus ₅
4.	<i>Capreolus capreolus</i>	1	1	—	1	cep cornos
5.	Lamelo-branhiate	1	—	1	1	valvă
6.	<i>Helix pomatia</i>	1	—	1	1	cochilie ₁
	TOTAL	52	41	11	9	
Gr. 15/1991		ANIMALE DOMESTICE				
1.	<i>Bos taurus</i>	123	117	6	7	molar ₆
2.	<i>Ovis aries</i>	196	166	30	11	F.III ₂ , F.II ₅ , molar ₆ inci. P.M. ₅ , F.I, maxl., calcaneu ₃ , astragal ₃ , piramid ₂ , tibie
3.	<i>Sus scrofa domesticus</i>	75	70	5	4	metatars, metacarp ₂ , F.II, molar
4.	<i>Canis familiaris</i>	39	30	9	2	scapula, olecran, metacarp, inci ₆
	TOTAL	433	383	50	24	
		ANIMALE SĂLBATICE				
1.	<i>Sus scrofa ferus</i>	25	17	8	2	molar ₅ , canin, astragal ₂
	TOTAL	25	17	8	2	

iar dintre animalele sălbatice lupul (*Canis lupus*), mistrețul (*Sus scrofa ferus*), dihorul (*Mustela putorius*)⁴⁰, căpriorul (*Capreolus capreolus*), scoicile (lamelo-branhiate) și melcii (*Helix pomatia*).

În ceea ce privește oasele calcinate descoperite în Gr. 15 din 1991, acestea aparțin ovinelor (fragmente și oase întregi carpiene și tarsiene), suinelor (metacarpe și metatarse) și bovinelor (câteva exemplare de coaste și neurocraniu).

⁴⁰ Prezența fragmentelor osoase de *Mustela putorius* se poate explica mai degrabă prin pătrunderea în groapă a animalelor respective ulterior înhumării. Trebuie subliniat faptul că întregul platou al dealului este străpuns de numeroase galerii de rozătoare (n. — A.R.).

VIII. Trecerea în revistă a observațiilor privind practicile funerare de la Sighișoara-Wietenberg impun o serie de considerații privind caracterul stațiunii dacice de acolo. Cercetările mai vechi, precum și investigațiile recente au ilustrat faptul că pe Wietenberg a existat o așezare Latène târzie. Opiniile anterioare potrivit cărora ar fi vorba de un loc de cult ori o necropolă de incinerare, astăzi nu mai pot fi susținute. Cele două zone de înhumări umane (una în exteriorul perimetrului locuit, iar cealaltă în așezare) nu trebuie interpretate ca necropole. Intensificarea săpăturilor din cadrul așezărilor dacice din sec. I a.Ch.—I p.Ch. a condus la descoperirea a numeroase gropi cu schelete umane, atât în interiorul zonelor locuite, cât și în afara așezărilor. Cu excepția inhumărilor de copii (care reprezintă totuși mai bine de 60% din totalul scheletelor descoperite până acum), restul par a fi sacrificii umane (în unele cazuri acest lucru putând fi foarte clar sesizat). Concomitent, s-a putut constata și dispariția necropolelor de incinerare. Aceste fenomene reflectă anumite modificări în reprezentările sacre ale populației din Dacia în ultimele două secole înaintea cuceririi romane.

BEGRÄBNISPRAKTIKEN IN DER DAKISCHEN SIEDLUNG VON SIGHIȘOARA-WIETENBERG (VORLÄUFIGE BEMERKUNGEN)

(Zusammenfassung)

Die ersten Ausgrabungen auf dem Wietenberg wurden zwischen 1902—1904 vom Amateurarchäologen Carl Seraphin durchgeführt. Die Forschungen wurden 1938 von K. Horedt fortgesetzt. Diese Ausgrabungen wurden erst 1971 veröffentlicht².

In den Jahren 1967—1970 hat Gh. Moldovan einige Gräber mit Skeletten entdeckt, sowie andere, die nur Asche und Keramik enthielten. Die Dokumentazion der Ausgrabungen ist größtenteils verlorengegangen⁵⁻⁷.

1991 wurden die Ausgrabungen auf dem Wietenberg wiederaufgenommen und 1992 fortgesetzt. Durch diese Ausgrabungen wurde festgestellt daß die bronzezeitliche Niederlassung durch die dakische Siedlung zerstört wurde. Die Keramik der Bronzezeit wurde insgesamt in latènezeitlichen Schichten entdeckt. Die dakische Siedlung wurde in das I Jh.v.Chr. — I Jh.n.Chr. datiert.

Der Zweck dieses Aufsatzes ist, die spätlatènezeitlichen Begräbnisentdeckungen zu präsentieren, die im Laufe der Zeit auf dem Wietenberg gemacht wurden. Es gibt zwei Zonen mit menschlichen Skeletten. Die erste befindet sich außerhalb der Siedlung und wurde von Gh. Moldovan zwischen 1967—1970 erforscht¹⁰⁻¹⁴.

Die zweite Zone befindet sich im Inneren der Siedlung, wo C. Seraphin ganze Skelette und Skelettbruchstücke entdeckte¹⁸⁻²⁵. Zu diesen Entdeckungen gesellt sich noch ein Grab (Gr. 11/1992) mit einem Kinderskelett, das 1992 gefunden wurde.

Die Gräber mit Skeletten aus der dakischen Siedlung wurden in das I Jh.v.Chr. — I Jh.n.Chr. datiert. Es existiert aber auch ein Grab (Seraphin Nr. 5), das aufgrund von Analogien in die letzten Jahrzehnte des I Jh.n.Chr. datiert werden kann²⁸⁻²⁹.

Eine Anzahl von Gräbern, die Asche und Keramik enthielten, wurden im Laufe der Zeit als Leichenverbrennungsgräber interpretiert^{8, 34}. 1991 wurde noch ein solches Grab entdeckt (Gr. 15/1991). Die Analyse der verbrannten Knochen ergab aber, daß sie von Tieren stammten. Also stellen diese Gruben keine Gräber dar.

Die Begräbnisentdeckungen von Sighișoara-Wietenberg spiegeln die geistigen Veränderungen wider, die zwischen dem I Jh.v.Chr. — I Jh.n.Chr. im vorrömischen Dakien stattfanden³². In dieser Zeitspanne verschwinden die Verbrennungsgrabfel-

der, die für die vorhergehenden Jahrhunderte kennzeichnend waren. Dagegen erscheinen zahlreiche Gräber mit menschlichen Skeletten. Außer den Kinderskeletten (in liegender oder zusammengekrümmter Stellung) zeigen die restlichen Skelette Anzeichen eines gewaltsamen Todes. Dies reflektiert die Durchführung von menschlichen Opfern.

Der Aufsatz enthält noch die anthropologische Determinierung des Skelettes aus Gr. 11/1992 (durchgeführt von A. Comșa) und der Tierknochen aus Gr. 11/1992 und Gr. 15/1991 (C. Lisovschi-Cheleşanu).

(Übersetzt von Ligia Băieșan-Ruscu)

ABBILDUNGSVERZEICHNIS

- Abb. 1. — Gräber mit menschlichen Skeletten (Ausgrabungen und Fotos Gh. Moldovan).
- Abb. 2. — Gräber mit menschlichen Skeletten (Ausgrabungen und Fotos Gh. Moldovan).
- Abb. 3. — 1 — Tierknochen aus Gr. 11/1992; 2 — Tierknochen aus Gr. 15/1991.
- Abb. 4. — Gr. 11/1992: 1 — pflanzlicher Humus; 2 — dakisches Niveau; 3 — steriler gelber Ton; 4 — Asche; 5 — Ton „Deckel“; 6 — Füllungserde; 7 — Steine; 8 — Keramik; 9 — Tierknochen.
- Abb. 5. — Keramik aus Gr. 11/1992.
- Abb. 6. — Keramik aus Gr. 11/1992.
- Abb. 7. — Keramik aus Gr. 11/1992.

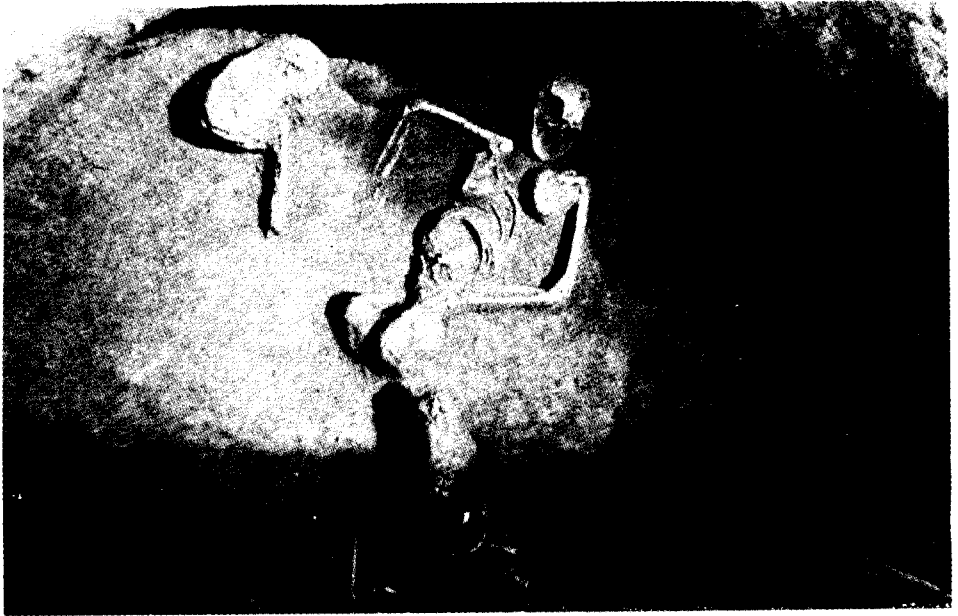

Fig. 1. – Gropi din prima zonă de înhumări de la Sighișoara-Wietenberg (săpături și foto Gh. Moldovan).

Fig. 2. – Gropi din prima zonă de înhumări de la Sighișoara-Wietenberg (săpături și foto Gh. Moldovan.,

1

2

Fig. 3. - 1. Paleofauna din Gr. 11/1992: A. bovine; B. ovine; C. mistreț; C'. suine; D. lup; D'. carnivore; E. dihor; F. căprior; G. scoică, melc. 2. Paleofauna din Gr. 15/1991: A. ovine; B. mistreț; C. suine; D. carnivore.

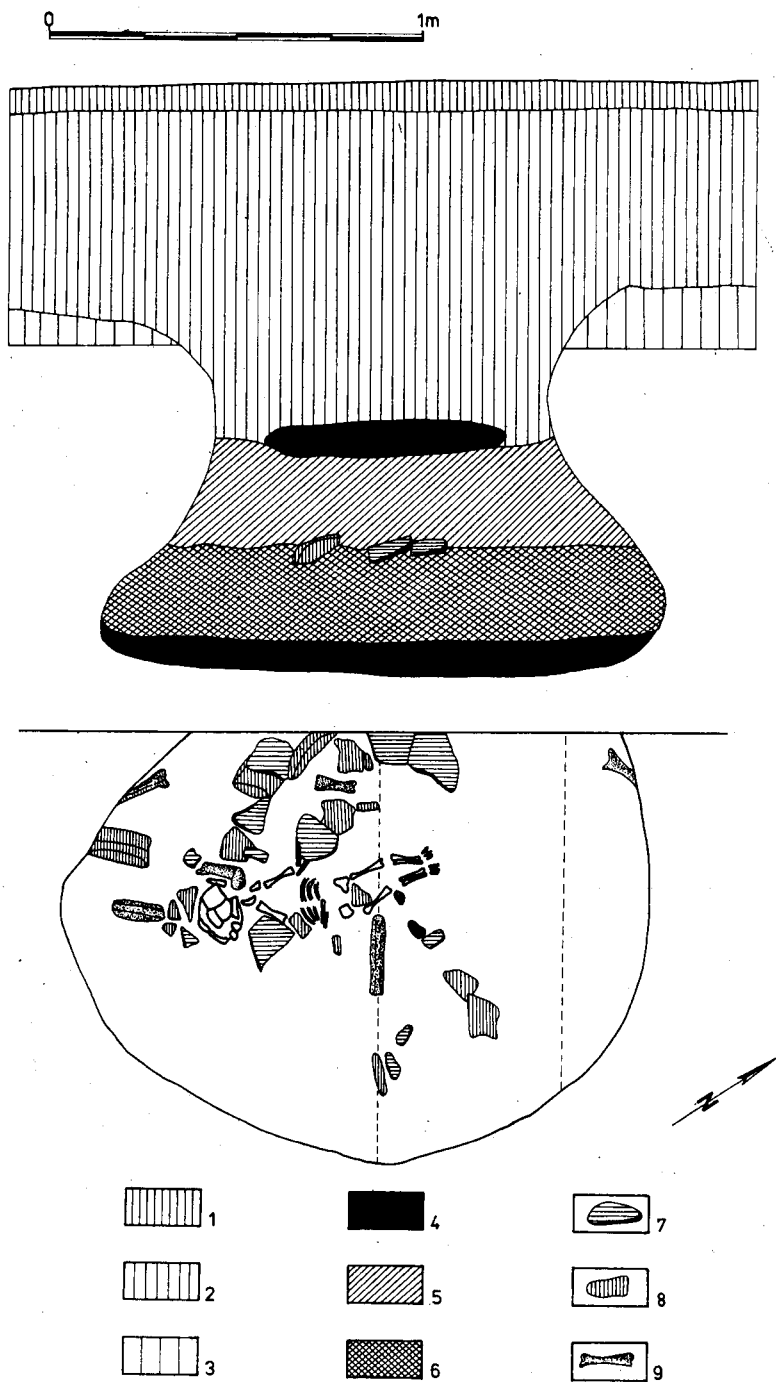

Fig. 4 – Gr. 11/1992: 1. humus vegetal; 2. nivel dacic; 3. lut galben steril; 4. cenusă; 5. „capac” de lut; 6. pământ de umplură; 7. pietre; 8. cioburi; 9. oase de animale.